

ВПЛИВ ПЕРСОНАЛУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ НА ЗАСУДЖЕНИХ ОСІБ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Гальцова О.В.

кандидат юридичних наук,

*асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
науковий співробітник*

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса*

У статті 5 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК) закріплені принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань. Саме дані принципи є підґрунтям, на яких повинна вибудовуватися діяльність спеціально уповноважених органів держави у сфері виконання кримінальних покарань, зокрема, персоналу установ виконання покарань при здійсненні ними своєї професійної (службової) діяльності.

Нині в нашій країні триває реформування кримінально-виконавчої системи, тому з-поміж напрямків діяльності правоохоронних органів особливого значення набуває сфера виконання кримінальних покарань. Тому неабияке значення має належне функціонування кримінально-виконавчої системи та персоналу установ виконання покарань. Саме на них покладається реалізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та отримати позитивні результати впливу на засуджених під час відбування останніми покарання у виді позбавлення волі.

У науковій літературі проблемам належного функціонування персоналу установ виконання покарань приділялася увага таких вітчизняних фахівців, як Г.О. Радов, Р.А. Калюжний, С.Я. Фаренюк, І.С. Сергеев, В.А. Львовчкін, О.Б. Пташинський, А.Х. Степанюк та ін. Проте окремі питання потребують більш поглибленого вивчення,

зокрема, вплив діяльності персоналу установ виконання покарань на засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі. Така необхідність пов'язана з тим, що ці особи є особливо вразливими внаслідок їх ізоляції від суспільства, і тому після відбуття покарання вони повинні повернутися у суспільство повноцінними у всіх сенсах особистістю.

Як свідчить аналіз наукової літератури радянського періоду, виправно-трудова концепція покарання того часу залишала людському чиннику незначну, другорядну роль в системі виправного впливу на засуджених. Науковцями того часу було доведено, що перевиховання засуджених є недосяжною метою, тому існуюча на той час пенітенціарна система перетворилася на знаряддя покарання ув'язнених. Хоча головний акцент повинен був робитися на їхній ресоціалізації, тобто здійснюваній персоналом буквально з першого дня ув'язнення підготовці до повернення їх на волю.

На відміну від цього, у міжнародних стандартах в сфері виконання покарання (Європейських пенітенціарних правилах, Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями) визнано, що розуміння ролі людини при здійсненні пенітенціарного впливу, навпаки, виступає важливим фактором у соціальній реабілітації засуджених.

Отже, усе це показує, що сьогодні діяльність персоналу установ виконання покарань впливає на засуджених під час відбування ними покарань, а тому має важливе теоретичне та практичне значення для науки кримінально-виконавчого права і правозастосовної діяльності. Слід зазначити, що вплив персоналу установи виконання покарань, який знаходить свій вираз у здійсненні ними своєї професійної (службової) діяльності, необхідно розглядати, на нашу думку, у їх непорушній єдності крізь площину дотримання та поваги прав і свобод засуджених.

З цією метою в Україні прийнято низку законів України, указів Президента, постанов Кабінету Міністрів України та накази і розпорядження центрального органу виконавчої влади з питань виконання покарань, згідно яких у органах та установах виконання покарань повинні бути створені всі умови для професійного та культурного розвитку персоналу установ виконання покарань. Така ґрунтовна нормативно-правова регламентація, безперечно, пов'язана з тим, що саме персоналу установ виконання покарань при здійсненні своєї діяльності надані повноваження, що полягають у забезпеченні правопорядку в органах і установах виконання покарань, а також досягнення мети – виправлення та ресоціалізації засуджених, а у майбутньому невчинення ними нових злочинів.

Діяльність персоналу установ виконання покарань, який є представником закону та спеціально уповноваженим органом державної влади

зобов'язує їх суворо дотримуватися приписів їх діяльності, оскільки їх професійний рівень, моральні та особисті риси, рівень культури мають неабиякий вплив на засуджених. До того ж вони повинні враховувати, що ізоляція засуджених від суспільства, постійний дефіцит контактів з оточуючими та близькими підсилюють потребу засуджених у спілкуванні з персоналом установ виконання покарань, а отже впливати на них і у *позитивному*, і у *негативному* сенсі.

Позитивний вплив на засуджених персоналу установ виконання покарань може знаходити свій прояв у тому, якщо її персоналом здійснюється службова діяльність, яка ґрунтується на безумовному дотриманні чинного законодавства та проявляється у гуманному та шанобливому ставленні до них, засуджена особа буде прагнути до свого виправлення та ресоціалізації, а її посткримінальна поведінка буде спрямована на те, щоб у подальшому не вчиняти нових злочинів. Тому фахівці справедливо вважають, що виправлення засуджених у закладах кримінально-виконавчої системи це їх етична переорієнтація і розглядається не тільки як мета, але і як процес і результат соціально-виховної дії на засуджених, яку здійснює її персонал. Також слід погодитись з В.П. Захаровим., О.Г. Колбом та іншими вченими, які вважають, що головними елементами виправлення і ресоціалізації засуджених є закріплені в нормативно-правових актах форми впливу на особу, включаючи профілактичний і напрямки діяльності адміністрації УВП та засудженого, що обумовлено вимогами ст. 19, 63 Конституції України та ст. 1, 2, 5 КВК України.

Особливо важливою визнається *соціально-виховна робота* персоналу в установах виконання покарань та визначається законодавцем як цілеспрямована діяльність персоналу органів і установ виконання покарань та інших соціальних інституцій для досягнення мети виправлення і ресоціалізації засуджених (ч. 1 ст. 123 КВК). Також у науці кримінально-виконавчого права висловлюється цілком слушна позиція, що соціально-виховна робота у виправних колоніях персоналом установи має бути спрямована на формування та закріплення в засуджених прагнення до зайняття суспільно корисною діяльністю, сумлінного ставлення до праці, дотримання вимог законів і галузевих нормативно-правових актів під час відбування покарання та формування на її основі законослухняної поведінки в колонії й за її межами.

Саме соціально-виховна робота персоналу із засудженими є основним чинником щодо їх виправлення та ресоціалізації, забезпечує корисну зайнятість засуджених, розвиток у них творчих здібностей і професійних навичок, формує правову й моральну поведінку в колонії та за її межами, створює умови збереження соціальних зв'язків із родичами й близькими, сприяє соціальній адаптації та процесу підготовки

до звільнення тощо. Кінцевим результатом соціально-виховної роботи персоналу має бути ресоціалізована особистість засудженого, яка є просоціально розвиненою у всіх її сферах – потребнісно-мотиваційній, когнітивно-пізнавальній, морально-вольовій, міжособистісній, творчій.

Проте, на жаль, існують випадки коли персонал установ виконання покарань може і негативно впливати на засуджених. Це пов'язано з тим, що їх службова діяльність здійснюється у безпосередньому, тривалому, систематичному, змістовно-насиченому спілкуванні із особами, які відбувають покарання у виді позбавлення волі чи передбачає таке спілкування як умову. Як вбачається, таке спілкування, з одного боку, поєднує в собі обмежувальний, стримуючий, профілактичний, заохочувальний, корекційний та інші впливи на засуджених. Проте з іншого боку це спілкування завжди здійснюється у обмеженому колі – учасниками якого є лише засуджені та представники установи виконання покарань. До того ж воно відбувається у закритому просторі від інших громадян, що завжди може викликати певну емоційну та психологічну напругу у їх взаємовідносинах. Воно може проявлятися у тому, що засуджені часто агресивно налаштовані проти працівників та намагаються протидіяти їх законним вимогам, погрожують тощо. Усе це негативно позначається на психоемоційному стані персоналу й призводить до внутрішньо-особистісних конфліктів, професійної деформації, до негативних змін у психоемоційній сфері особистості персоналу. У подальшому це може призвести до того, що їх складні умови праці можуть призвести до стресу, тривоги, апатії, конфліктів внаслідок чого працівники установ виконання покарань вчиняють протиправні дії до засуджених. Наприклад, побиття засуджених, їх катування, знущання над ними, цькування, заподіяння їм каліцтва, вимагання неправомірної вигоди, розповсюдження наркотичних речовин або алкоголю та ін. У цьому випадку не тільки ставиться під сумнів досягнення виправлення та ресоціалізації засуджених, але й заподіюється шкода їх здоров'ю, а також страждає авторитет органів державної влади. Усе це, звичайно, суперечить політиці у сфері виконання кримінальних покарань та негативно впливає на засуджених, отже не сприяє їх ресоціалізації та виправленні.

Отже персоналу установ виконання покарань при виконанні своїх службових обов'язків необхідно максимально спрямувати усі зусилля на те, щоб вбачати у засудженому, перш за все, людину, тим самим позитивно впливати на них. Це не потребує фінансування від держави, бо залежить, насамперед, від їх моральних якостей персоналу установи виконання покарань. Тільки у цьому випадку вплив на засуджену особу буде позитивним і за наявності й інших сприятливих чинників, у своїй сукупності сприятиме успішному виправленню та ресоціалізації.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**РОЗБУДОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ
В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

24 травня 2019 року

м. Одеса

Відповідальний редактор:

Ульянова Галина Олексіївна – віце-президент, проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, доцент

Укладачі:

Дикий Олег Вікторович – начальник науково-дослідної частини Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук

Батан Юрій Дмитрович – аспірант кафедри загальної теоретичної юриспруденції, фахівець науково-дослідної частини, головний радник студентського наукового товариства НУ «ОЮА»

Розбудова правової держави в Україні: реалії та перспективи: Матеріали Р 64 міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 24 травня 2019 р.) / за ред. Г. О. Ульянової; уклад.: О. В. Дикий, Ю. Д. Батан. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. – 112 с.

ISBN 978-966-916-529-9

УДК 342.2(477)(063)